

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І.І.МЕЧНИКОВА

КИРИЧЕНЮ Лариса Григорівна

ЛЕКСИЧНА СПОЛУЧУВАНІСТЬ ТЕРМІНОЛОГІЗОВАНИХ ДІЄСЛІВ
У НАУКОВОМУ СТИЛІ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Спеціальність 10.02.01 - російська мова

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса - 1994

Дисертація в рукопис.

Робота виконана в Одеському державному університеті
імені І.І.Мечникова.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
КАРПЕНКО Дрій Олександрович

Офіційні опоненти:

- доктор філологічних наук, професор СЕРГЄВ Федір Павлович
- кандидат філологічних наук, доцент ДАНИЛЬЧЕНКО Наталія

Іванівна

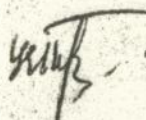
Провідна установа – Чернівецький державний університет

Захист відбудеться 10 червня 1994 року о 13.00 на засіданні
спеціалізованої вченої ради К 068.24.08 з філологічних наук в
Одеському університеті /270058, Одеса, Французький бульвар, 24/26,
ауд. 130/.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці
Одеського університету.

Автореферат розісланий "29" квітня 1994 року.

Ечений секретар
спеціалізованої вченої ради

 ТХОР Н.М.

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00802230 (F)

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АМ України

Предметом нашої дисертаційної роботи є лексична сполучуваність термінологізованих дієслів у науковому стилі. Лексична сполучуваність термінів вивчена недостатньо, а сполучуваність термінологізованих дієслів - тим паче. Вивчення сполучувальних потенцій термінологізованих дієслів, їх актантних варіантів, які створюють умови для виявлення семантичного наповнення різних моделей і структур, а також їх граматичних особливостей при створенні правильних речень наукового стилю на будь-якій мові, яку вивчають, зумовили новизну даного дослідження.

Актуальність роботи обґрунтовується надзвичайною важливістю термінологізованих дієслів у побудові наукової мови, а також недостатньою вивченістю лексичної сполучуваності термінологізованих дієслів, наявністю цілого ряду дискусійних питань, що пов'язані зі статусом лексичної сполучуваності термінологізованих дієслів у письмовій науковій мові та з проблемою валентісних потенцій термінологізованих дієслів і сполучення їх з актантами.

Джерелом аналізованого матеріалу послужили комп'ютерні програми, створені автором, а також практичні матеріали вузівських підручників з фізики та хімії, на основі яких виконувалось дослідження лексичної сполучуваності термінологізованих дієслів. Всього опрацьовано 7000 сторінок тексту, з якого вилучено близько 5000 речень, що включають термінологізовані дієслова.

Мета дисертаційної роботи - дати комплексний аналіз лексичних сполучувальних потенцій термінологізованих дієслів письмової наукової мови. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Визначити термінологізовані дієслова в письмовій науковій мові як такі, що відповідають вимогам до термінологічних одиниць;
2. Характеризувати діахронічну сутність термінологізованих дієслів як мотивованих відносно віддієслівних термінів - іменників і їх синхронічну сутність як мотивованих цими іменниками;
3. Описати поняття контексту як такого, що включає в себе декілька явищ, у тому числі визначити екстралінгвальний контекст і власне лінгвальний;
4. Показати, що валентність характеризує різні частини мови, однак тільки дієслово володіє особливо складними сполучувальними потенціями;

5. Визначити валентісні характеристики термінологізованих дієслів і обґрунтувати думку, що рамки валентісних сполучень термінологізованих дієслів є більш вузькими, ніж у дієслів нетермінологізованих;

6. На конкретних учбово-наукових текстах довести, що термінологізовані дієслова в розгортанні своїх актантів завжди пов'язані із запропонованою ситуацією /в науковому стилі - із ситуацією науки/ і ця ситуація визначає їх валентісні потенції;

7. Показати, що проблема лексичної сполучуваності термінологізованих дієслів включає в себе граматичні і лексичні особливості дієслова. Це породжує потребу опису двох типів валентності-граматичної та лексичної.

Складність і багатоплановість проблем зумовлюють здійснення нашого дослідження в чіткій відповідності з принципом системності. Поставлені завдання визначили вибір методів дослідження. В ході роботи використовувались:

- метод лінгвістичного опису семантико-словотвірних і граматичних процесів, що виявляють себе у функціонуванні термінологізованих дієслів письмової наукової мови;

- компонентний аналіз семантичних і граматичних особливостей досліджуваних термінологічних одиниць;

- аналіз лексико-семантичного наповнення термінологізованих дієслів і їх актантного оточення;

- валентісний аналіз термінологізованих дієслів, який дозволяє схарактеризувати різні види валентісних потенцій термінологізованих дієслів, а також моделі їх граматичних і семантичних словосполучень.

На захист виносяться такі положення:

1. Письмова наукова мова має свою лексичну специфіку, причому основу цієї специфіки складають терміни взагалі і термінологізовані дієслова зокрема;

2. Наявність дієслівно-термінологічної лексики може бути віднесена до стилеутворюючих факторів;

3. Термінологізовані дієслова діяхронічно характеризуються як мотивуючі відносно віддієслівних субстантивів, а синхронічно - як мотивовані цими субстантивами;

4. Термінологізовані дієслова відрізняються від нетермінологізованих більш вузькими рамками реалізації валентності; воло-

діють невеликими валентнісними зв'язками, у них більш вибіркова реалізація цих зв'язків;

5. Сполучувальними особливостями термінологізованих дієслів є наявність моделей двох типів: семантичного і граматичного словосполучень. Даний розділ моделей пояснюється наявністю двох типів валентності: лексичної і граматичної. При цьому лексичні моделі переважно складають ліву частину висловлювання, а граматичні моделі – його праву частину;

6. При створенні структурно правильних речень наукового стилю на будь-якій мові необхідний аналіз постійних елементів оточення термінологізованих дієслів.

Теоретичне значення дослідження визначається зверненням до актуальних проблем функціональної стилістики, термінології, словотвірної семантики з урахуванням екстралінгвальних і власне лінгвальних явищ, спробою встановлення систематизації специфіки сполучуваності термінологізованих дієслів.

Практична цінність роботи полягає в можливості використання даного матеріалу в практиці викладання мови, при підготовці семінарських і практичних занять з проблем лексичної сполучуваності термінологізованих дієслів у науковому стилі, при створенні методичних посібників і розробок з даної тематики, при побудові комп'ютерних програм, а також при вивченні проблем наукового стилю, пов'язаних з дієслівною термінологією будь-якої мови.

Робота апробована у формі доповідей на засіданнях методичних семінарів підготовчого факультету для іноземних громадян Одеського політехнічного університету /1990, 1991/, на УІ конгресі МАПРЯЛ /Улан-Батор, 1989/, на конференції національного автономного університету Нікарагуа /Леон, 1987/, на міжнародних, республіканських і міжвузівських конференціях /Одеса, 1989, 1992; Ташкент, 1991; Ізмаїл, 1992; Кіровоград, 1993/. Основні положення роботи відображені у 8 публікаціях.

У відповідності з метою і завданнями роботи прийнято таку її структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури.

Зміст роботи.

У вступі обґрунтовано вибір теми і актуальність проблеми, визначено мету, завдання, методи дослідження, сформульовано положення, що виносяться на захист, аргументовано теоретичну і практичну цінність дослідження.

Перший розділ "Функціональні характеристики термінологізованих дієслів у письмовій науковій мові" присвячений опису наукової мови серед функціональних стилів російської мови; характеристиці форм реалізації наукової мови. Приділяється увага системним властивостям терміна і термінологічних дієслів у колі дієслівної лексики наукового стилю, співвіднесеності термінологізованих дієслів та інших частин мови.

У розділі перш за все показано стильову диференціацію засобів мови, яка дала можливість вичленування і класифікації вузько-спеціальної лексики, що дозволило вивчити стратифікаційне розширення лексичних одиниць, оскільки найхарактернішою й очевидною особливістю лексики функціонального наукового стилю є наявність в її складі спеціальної термінології. Сутність термінології може бути усвідомлена тільки з урахуванням системи, до якої вона належить. Щоб зрозуміти будь-яке мовне явище, необхідно визначити його місце серед інших явищ, їх взаємообумовленість і взаємовплив, тобто визначити місце даного явища в певній системі.

Термін існує як лексична одиниця, що займає певне місце в термінологічній системі. Системність - одна з головних властивостей термінологічних одиниць, яка відображає їх зв'язок з поняттями і проявляється в класифікаційній і приналежності термінів. Кожній науці відповідає система термінів, у якій термінологічні одиниці займають місця відповідного поняття в даній конкретній системі понять.

При розгляді питання про функцію терміна та інші його системні властивості заслуговує особливої уваги теорія термінологічного поля, розроблена О.О.Реформатським, яка знайшла свій розвиток в працях Р.Г.Щотровського, Ю.Д.Канделакі, А.А.Капанадзе та інших дослідників. Поняття системи не вичерпується сукупністю окремих засобів та їх взаємовідношеннями; поняття системи включає в себе й прийнятні способи використання цих засобів, тобто їх функціонування в комунікації. Функціонування термінологічних одиниць - складова частина загального процесу письмової мови.

Тут до власне системно-мовних закономірностей долучаються закономірності, які виходять із структурно-письмового центру і які обумовлюють специфіку функціонування термінологічних одиниць у письмовому науковому мовленні. Необхідно назвати фактори, пов'язані з особливостями термінологічних одиниць у письмовій мові:

1. Особливий характер письмового наукового мовлення, яке містить явно виражений набір актуальних видів інформації, що визначає його змістову специфіку;

2. У функціонуванні термінологічних одиниць у письмовому науковому мовленні проявляються особливості їх структурної організації, особливості реалізації їх валентісних і варіантних потенцій.

Серед лінгвістів немає єдиної думки з питань класифікації одиниць наукової мови, також не існує єдиних класифікаційних критеріїв термінологічної і зокрема термінологізованої дієслівної лексики. Для нашої роботи доцільно визначити основні стратифікаційні шари дієслівної лексики, виділивши загальноживані й спеціальні дієслова /у значній мірі - умовно/. Дієслівні словосполучення найчастіше спостерігаються в загальноживаному шарі дієслівної лексики, однак під впливом контексту тут спостерігається семантичне зрушення у напрямку до спеціального стратифікаційного шару. Тільки в межах певного контексту, у нашому випадку - контексту фізики й хімії, приналежність дієслів до групи спеціальної лексики стає більш чи менш очевидною.

Головна функція термінологічних одиниць - вираження наукового поняття. Щоб термінологізоване дієслово відображало наукове поняття воно, мусить бути співвіднесене з дефініцією, а цього можна досягти тільки на рівні співвіднесеності з іменником. Іншими словами, в терміносистемі іменник відіграє головну роль, а дієслово - другорядну: дієслово умножать співвідноситься з дефініцією тільки через іменник умножение. Однак картина змінюється, якщо ми поставимо питання про те, що первинне: термін-іменник, який означає дію, або термін-дієслово?

Повноправні терміни категорії процесів-дій, тобто віддієслівні іменники, які означають дії та процеси, могли з'явитися тільки від дієслів, утворившись від їх основ: стыковать - стыкование, також стыковка; грунтовать - грунтование також грунтовка. Це говорить про первинність дієслова-терміна, а не віддієслівного іменника.

Разом з тим функціональна мотивація завжди виявляється сильнішою від формальної, і ми можемо зробити висновок: якщо генетично іменник у розглядуваному класі утворився від дієслівних основ, то синхронічно, в межах терміносистеми, термінологізований іменник стає мотивуваним.

У висновках підкреслюється думка про те, що генетично дієслова-терміни можуть бути схарактеризовані як мотивуючі стосовно до віддієслівних термінів-іменників, але в процесі функціонування спрямованість їхніх словотворчих зв'язків змінюється: термін-дієслово осмислюється як другорядний, бо співвідноситься з дефініцією через термін-іменник.

Аргументується також теза, що дієслова-терміни в писемній науковій мові відновляють основний вимозі, як пред'являється до термінологічних одиниць - вони однозначні /в межах контекстуальної варіативності з невеликою амплітудою/. Формулюється положення, що писемна наукова мова відбиває лексичні характеристики наукового стилю, і хоч при цьому жорсткі межі між лексичними шарами відсутні, є достатньо підстав відносити лексику писемної наукової мови, в тому числі і дієслівну, до стильотворчих факторів.

У другому розділі, який називається "Термінологізовані дієслова та їхні валентнісні властивості", виділяються поняття валентності, сполучуваності та контексту як сфери реалізації валентносних потенцій термінологічних одиниць. На наш погляд, терміни "валентність" і "сполучуваність" можуть бути розмежовані за ступенем абстрактності понять, що в них містяться. Валентність при цьому доцільно розуміти як задану структурою мови та лінгвальними особливостями лексеми потенційну можливість вступати в синтаксичні зв'язки. Тобто валентність - це вищий рівень абстрактності щодо сполучувальних можливостей знака. Сполучуваність же - це втілення, вираження валентності у конкретних лексемах /рівень реалізації абстрактних потенцій/. З певною мірою умовності ми можемо сказати, що якраз реалізація валентнісної потенції сприяє створенню контексту, а характер цієї реалізації породжений контекстом, тобто контекстуальне оточення слова і контекстуальні стосунки данього слова з іншими певним чином обумовлюють контекст і обумовлюються ним. Дотримуючись точки зору Г.Е.Колшанського, ми розрізняємо в понятті контекст два явища: екстралінгвальне і власне лінгвальне, яке включає внутрішньомовне оточення аналізованої одиниці мови. Брахуючи найрізноманітніші точки зору, ми дозволяємо собі запропонувати такий поділ пов'язаних з контекстом типів реалізації валентнісних потенцій термінологічних одиниць.

1. Логічна або понятійна валентність;
2. Структурна валентність;

3. лексична валентність.

логічна або понятійна валентність реалізується в самій науці, тобто це екстралінгвальна валентність, валентність дено- татів. Структурна валентність близька до синтаксичної валентно- сті, оскільки обидві вони являють сукупність потенційно можли- вих синтаксичних зв'язків слова. Лексична валентність має систе- монабутий характер, бо сполучувальні здатності лексичних одиниць обумовлені системними зв'язками і відношеннями, властивими певній лексичній єдності. Оскільки терміни мають свою специфіку порів- няно з іншими лексичними одиницями, ми виділяємо у складі лексич- ної валентності два підтипи: 1. Загальнолексичний підтип лексич- ної валентності. 2. Термінотворчий підтип лексичної валентності.

Загальнолексичному і термінотворчому підтипам валентності ми приділяємо особливу увагу, бо вони найбільш повно відбивають валентнісні потенції термінологічних одиниць. Загальнолексична валентність, яка називається лінгвістами провідною валентністю /С.Д.Кацнельсон, 1967; М.Д.Степанова, 1973; ДЮ.В.Ведова, 1962/, може характеризувати валентнісні відношення будь-якої категорії термінологічних одиниць. Саме цей підтип валентності дозволяє будувати наукову думку, описувати той чи інший процес, визначати різні характеристики наукового явища. У писемній науковій мові носіями загальнолексичної валентності виступають перехідні діє- слова або утворені від них віддієслівні іменники: изменя́ть/изме- нить что? - изменение чего?

Для писемної наукової мови типовим є вживання не віддієслів- них іменників, а власне дієслів, бо якраз дієслова допомагають передати динаміку описових текстів і різних тренувальних вправ /Т.О.Аросева, Л.Г.Рогова, Н.Ф.Саф'янова, 1967/. Віддієслівні іменники в писемній науковій мові найчастіше вживаються в назвах розділів, тем, текстів.

У результаті реалізації термінотворчих валентнісних потен- цій у писемній науковій мові виникають термінологічні утворення, які називаються термінами мови.

Контекст науки - одна з причин, які обумовлюють появу тер- мінів мови. Реалізація в мові термінотворчої валентності призво- дить до збільшення кількості складових компонентів у термінологіч- них одиницях, що веде за собою на кожному етапі збільшення обсягу терміна, появу нової якості, тобто появу нової термінологічної одиниці.

У процесі реалізації загальнолексичної валентності така умова не виконується, бо роль валентнісного партнера не змінює якості терміна як носія певної інформації, а тільки доповнює його у відповідності до контексту.

Теорія валентності вийшла за межі "дієслівного вузла". І ми можемо сказати, що по-перше, існує валентність, яка відбиває логіко-семантичні відношення. По-друге, є валентність, яка визначає здатність частини мови до граматично домінуючої або залежної ролі в реченні. І, по-третє, ми можемо виділити основу валентності, яка характеризує не тільки дієслово, але й інші частини мови - валентність конкретного слова.

Валентність властива не тільки словам. Але для нашої праці питання валентності дієслова найбільш актуальне, бо саме дієслово, багатогранна мовна одиниця з складними і різномачітними сполучувальними потенціями, є об'єктом нашого дослідження. Характеристика валентнісних і активностей термінологізованих дієслів може бути визначена за допомогою дистрибуції двох дієслів: загальноновживаного і термінологізованого. Термінологізованим дієсловом приділяється порівняно менше уваги, ніж загальноновживаним, мабуть, тому, що вживання термінологізованих дієслів обмежене рамками спеціальної лексики. Специфіка термінологізованих дієслів та особливості їх функціонування свідчать, що вивчення семантики термінологізованих дієслів доцільно починати з дослідження всіх зафіксованих зв'язків і відношень даних дієслів з іншими словами. Семантика термінологізованих дієслів дуже прямо пов'язана зі сполучуваністю і валентністю. Сполучуваність у науковому стилі дозволяє термінологізованому дієслову виступати і ведучим і залежним членом словосполучення.

Поняття сполучуваності термінологізованих дієслів значно ширше і, як відзначалося, конкретніше, ніж поняття валентності. Термінотворча валентність властива далеко не всім термінологізованим дієсловом, а тільки тим з них, які /з урахуванням їхнього лексичного значення/ можуть утворювати з приєднуваними словами стійкі сполучення. Валентність у такій ситуації входить у поняття сполучуваності як одна з її частин. Більш вузьке коло сполучуваності свідчить про більшу термінологічність.

Досить складна взаємодія валентності і сполучуваності показує, що більша частина факторів, які визначають специфіку валент-

ності і сполучуваності, дуже близькі між собою, але їх послідовність і сила впливу різні, що і створює різні сутності розглядуваних величин.

У висновках другого розділу особливо підкреслюється положення про те, що термінологізовані дієслова мають вузьке коло сполучуваності; особливу увагу приділено поняттю "контекст", яке включає в себе два явища: екстралінгвальний контекст і власне лінгвальний.

У третьому розділі "Різновиди лексико-семантичної сполучуваності термінологізованих дієслів" описуються сполучувальні і лексико-семантичні характеристики термінологізованих дієслів. Кожне з термінологізованих дієслів притягує до себе різноманітні елементи, серед яких найбільшу кількість складають іменники. Ми представляємо сполучення термінологізованих дієслів з актантами так: твір-на семема + валентісний набір. Різні лексичні сполучення можуть бути представлені як варіанти певної лексико-граматичної конструкції. Кожна така конструкція характеризується конкретно наповненістю /якщо може бути заповнена елементами, які мають цілком певні семантичні характеристики/. Ми представляємо основні дистрибутивні формули. Ці формули є структурним відбиттям лексичних конструкцій. Як правило, вони різноманітні, причому їх різноманітність і багатозначність тим ширша, чим ширші семантичні межі ядра.

Одне із завдань нашого дослідження - зведення всіх одержаних з текстів моделей до уніфікованих форм. Валентісний набір термінологізованих дієслів кожної моделі /за презентованими темами наукового стилю/ представлено іменниками або їх заміниками, які позначають неживі предмети, субстантивованими іменниками, займенниковими словосполученнями, прислівниками або їх еквівалентами. Число актантів для кожного термінологізованого дієслова в темах різне і досить чітко диференційоване.

Далі ми розглядаємо спільне та відмінне у валентісному наборі даних тем. Кожна тема містить достатню кількість термінологізованих дієслів, які підкреслюють специфічність наукового стилю даної теми. Термінологізовані дієслова з презентованих тем ми розглядаємо як термінологічні децю умовно, тільки при наявності мікротексту, тексту і контексту, які підтверджують наші висновки.

Використавши загальноприйняті умовні позначення: V - діє-

слово; S - іменник; A - прикметник; N - числівник; Р - займенник; Д - прислівник /цифровий індекс справа позначає відмінок/, ми схематично зобразили кілька мікротекстів однієї з презентованих тем /напр.: 1/ Алюміній растворюється в щелочах без осадка; 2/ Тіло деформується под действием силы; 3/ Сила трення противодействует силе скольжения/.

У результаті аналізу великого емпіричного матеріалу вийшло, що ліва частина речень в основному представлена структурою S^1 /речення 1, 2/ з декількома II розгортками $S^1 S^2$ /речення 3/ тощо, зате права частина багата на різноманітні структури: $S^3 S^2$ /речення 3/; под $S^5 S^2$ /речення 2/, в S^6 без S^2 /речення 1/, що пояснюється більш розгалуженими інформативними функціями цієї частини /вона включає тему, нову інформацію/, і значною мірою провокується самими дієсловами, особливо їх префіксальними формами. Префікси термінологізованих дієслів, не змінюючи основного значення, надають їм додаткового значення /вташкивать, сталкивать, отталкивать/.

При подальшому розгляді мікроконтекстів ми підтверджуємо висновки про те, що права частина речень має досить різноманітні структури. І ця стійка особливість мікроконтекстів термінологізованих дієслів дозволяє прийти до суттєвих висновків про те, що ці дієслова більше дистрибутивні своєю правою частиною. А якщо сформулювати ці висновки ще більш узагальнено, то це можна сформулювати так: ліва валентність термінологізованих дієслів граматично мінімальна, але лексично максимальна, тоді як їх права валентність, навпаки, граматично максимальна, а лексична мінімальна.

При розгляді питання про сполучувальні лексико-семантичні характеристики термінологізованих дієслів /їх суб'єктної та об'єктної сполучуваності/, необхідно брати до уваги такі фактори:

1/ Термінологізовані дієслова в словосполученнях, моделях, мікротекстах і текстах завжди пов'язані з певною ситуацією /у науковому стилі - з ситуацією науки/; дана ситуація надає дієслову певну валентність.

2/ Значення термінологізованих дієслів обумовлене типом конструкцій, формою їх сполучення з актантами, а не вживанням термінологізованого дієслова в будь-якій граматичній формі.

3/ При аналізі питання про сполучальні потенції термінологізованих дієслів з актантами за основу слід примати значення ядерного елемента, в нашому випадку термінологізованого дієслова з

урахуванням значення всіх актантів.

4/ Для повного виявлення значень термінологізованих дієслів необхідно враховувати контекст, який відіграє визначальну роль при врахуванні актантних варіантів термінологізованих дієслів.

5/ Термінологізовані дієслова, маючи власне семантичне ядро, семантично термінологізуються завдяки лексичній і граматичній валентності, під впливом своїх актантів, свого мікроконтексту. Словотвірна структура після семантики є другим параметром, який диференціює сполучувальні потенції термінологізованих дієслів. У нашій роботі ми обмежуємо словотвірне значення рамками словотвірної пари, вважаючи, що саме в жорсткій моделі словотвірної пари формується словотвірне значення – більш значна одиниця словотвірної системи. Існує система префіксів, які надають термінологізованим дієсловом додаткового значення і можуть служити певним диференціюючим параметром при встановленні сполучувальних потенцій термінологізованих дієслів. /напр.: в-, во- напрям руху всередину чогось: дететь – влететь, включать, входить: Морская вода включает почти все элементы системы Д.И.Менделеева/.

У порівнянні з префіксами, суфікси менш помітно трансформують значення термінологізованих дієслів. Взаємодія термінологізованих дієслів з прикметниками створює різні синтаксичні побудови для передачі розгорнутих термінологічних смислів і обумовлюється конкретною семантичною сумісністю з певними лексичними групами слів, що в свою чергу виявляє своєрідне розширення смислових структур термінологізованих дієслів, їх суб'єктної і об'єктної сполучуваності.

Параметри суб'єктної і об'єктної сполучуваності, які включають в себе префіксальні, суфіксальні й відмінкові взаємодії термінологізованих дієслів, далеко не ідентичні і кожний виявляє свою специфіку.

Термінологізовані дієслова в рамках об'єктної сполучуваності утворюють з термінами-іменниками стійкі дієслівно-іменні словосполучення, які в сукупності звичайно виражають процесуальний термінологічний смисл, при чому іменник конкретизує, розшифровує термінологічне значення дієслова /напр.; вызывать --- рух, прискорення, деформація/. Структурно-граматична різноманітність об'єктної частини – її суттєва розпізнавальна риса, і вона дуже емно відбиває смислову структуру словосполучення.

У висновках підкреслюється, що сполучувальні потенції термінологізованих дієслів створюють умови для вигвєлення їх семантичного наповнення, словотворчих структур і граматичних особливостей; значення термінологізованих дієслів обумовлене типом конструкцій, формою їх сполучення з актантами, уживанням самого термінологізованого дієслова в якійсь граматичній формі. Словотворча структура визначається як другий після семантики параметр, який диференціює сполучувальні потенції термінологізованих дієслів. І особливо підкреслюється думка про те, що проблема сполучуваності включає в себе граматичні властивості дієслова, які також беруть участь у регламентації його синтаксичного оточення, особливо його правої частини. Враховуючи це, розрізняємо модель граматичного і модель семантичного оточення; дані розрізнення моделей ми пояснюємо наявністю двох типів валентності - граматичної і лексичної.

У заключних висновках формулюються основні підсумки дослідження. Вказується, що термінологізовані дієслова відрізняються від нетермінологізованих більш вузькими і строгими рамками валентності. Ми намагаємося також довести, що дієслово-термін закріплений за певною ситуацією, яка обумовлена особливостями конкретного функціонального стилю, і тільки в межах певного контексту приналежність дієслова до групи спеціальної лексики більш-менш очевидна. При диференціації сполучувальних потенцій термінологізованих дієслів необхідно враховувати семантичне наповнення їх, словотворчу структуру, а також граматичні особливості. Ці умови в нашій роботі ми намагались урахувати, ґрунтуючись на таких позиціях, які послужили головним критерієм для основних характеристик лексичної сполучуваності термінологізованих дієслів. По-перше, у питанні про сполучувальні потенції термінологізованих дієслів з актантами за основу повинне братися значення ядерного елемента, в нашому випадку - термінологізованого дієслова, з урахуванням значення всіх актантів. По-друге, суб'єктна сполучуваність термінологізованих дієслів мінімальна, а лексично максимальна, в той час як об'єктна сполучуваність граматично максимальна, а лексично мінімальна. Іншими словами, словотворча структура і граматичні особливості термінологізованих дієслів спрямовані переважно на їх об'єктну сполучуваність, тобто праву частину висловлювання, тоді як семантичне наповнення термінологізованих дієслів переважно спрямоване на їх суб'єктну сполучуваність, тобто на ліву частину висловлення.

Таким чином, наше дослідження сприяє виявленню системи постійних елементів оточення термінологізованого дієслова - його валентнісних особливостей, що дає можливість побудови правильних речень наукового стилю мовою, що вивчається.

Основні положення дисертації відбиті в таких публікаціях:

1. Употребление видов глаголов в русском языке: Пособие / Национальный совет высшего образования. Республика Никарагуа. - Леон, 1967. - 20 с. /У співавторстві/.

2. Формы и приемы активизации самостоятельной работы иностранных учащихся подготовительного факультета по научному стилю речи во 2ом семестре // Тез. докл. семинара "Современные тенденции развития методов активизации учебного процесса". - Одесса: ОПИ, 1969. - С. 22-23. /У співавторстві/.

3. Самостоятельная работа студентов-иностранцев в дисплейном классе по теме: "Глаголы русского языка" // Там же. - Одесса: ОПИ, 1969. - С. 97-98. /У співавторстві/.

4. Рекомендации по использованию компьютерных программ в учебном процессе по русскому языку. - Одесса: ОПИ, 1969. - 20 с. /У співавторстві/.

5. Проблема лексической сочетаемости глаголов в научном стиле речи русского языка // Проблема описания грамматических систем славянских языков: Тез. докл. и сообщ. научн. конф. - И-маил, 1992. - С. 102-103.

6. Валентность, сочетаемость и контекст - сфера реализации валентностных потенций терминологических единиц // Вопросы русского языкознания. - Кировоград, 1993. - С. 60-63.

7. Применение компьютерных программ при овладении письменной формой иноязычной лексики: Сочетаемость глагола как терминологической единицы // Проблемы методологических, дидактических и методических основ овладения иноязычной учебной информацией: Материалы науч.-метод. конф. - Одесса, 1992. - С. 58-61.

8. Проблема глагола как терминологической единицы и его соотносительность с терминологизированными именами существительными // Шляхи посилення ефективності практичного курсу української мови та виховання читачької майстерності: Матеріали обл. меквузів. наук.-метод. конф. - Одесса, 1992. - С. 77-78.

AB 29.796

Подп. к печати 25.04.94г. Формат 60x84 1/16.
Объем 0,5уч. изд. л. 0,75п. л. Заказ № 387. Тираж 100 экз.
Гортипография Одесского управления по печати, цех №3.
Ленина 49.